

Ана М. Лалевих Филипових¹

Савремени приступ пословном извјештавању у функцији задовољења информационих потреба стејкхолдера-осврт на Црну Гору

The modern approach to business reporting in the function of satisfying the information needs of stakeholders-review of Montenegro

Резиме

Пословно окружење у коме ентитет извјештавања обавља своју активност је ирреверзибилно и још увијек ирри значајне измјене настале услед дејства великог броја чинилаца. У таквим измијењеним околностима иривређивања, итрадиционални ирисију финансијског извјештавања нема снаге да у задовољавајућем сљедећем одговори на све веће захтеве билансних адресата. Заправо, корисници извјештаја све више захтевају иопшунује информације, иојачане нефинансијским садржајем, које имају истрајну димензију као и оријентацију на будућност. Схвативши да са иосиојетом информационом ионудом не могу задовољити иопреде заинтересованих ирупа-ијејхолдера, многе компаније су ирисију итраформацију класичног модела финансијског извјештавања и креирале нови - инијеирсани ирисију. У контексту изнијето, циљ рада је да укаже на: а) информациону немоћ итрадиционалне система финансијског са аспекта креирања и одржавања вриједности за ијејхолдере; б) иопреду стварања свеобухватније ирисијуа извјештавања који би инијеирсао финансијски аспект ио-

¹ Универзитет Црна Гора, Економски факултет, Подгорица, savana@t-com.me

словања предузећа са свим релевантним информацијама о стварицама, ризицима и еколошком, социјалном и економском димензијом пословања предузећа; ц) достижности степен финансијског извјештавања у Црној Гори као и да да осврћ на (не) достигнућа у погледу последње еволутивне етапе у корпоративном извјештавању компанија у Црној Гори.

Кључне ријечи: класично финансијско извјештавање, интегрисано финансијско извјештавање, стейкхолдери.

Summary

The business environment in which the reporting entity performs its activity has undergone, and is still going through, significant changes created due to the influence of a large number of factors. In such, changed circumstances of doing business, the traditional approach to financial reporting has no strength to respond to a satisfactory degree to the increasing demands of the balance sheet addressees. In fact, the users of the reports demand more complete information, reinforced by non-financial content, that have a strategic dimension and are in addition future oriented. It is clear that the existing information offer cannot satisfy the needs of interested groups – stakeholders; therefore, many companies had engaged in a transformation of the classic model of financial reporting and created a new, integrated approach to financial reporting. In the context of the aforementioned, the goal of this paper is to point to the: a) informational powerlessness of the traditional system of financial reporting in the function of creation and maintenance of values for the stakeholders; b) the need to create a more comprehensive approach that integrates the financial aspect of the business with all the relevant information, strategies, risks and the ecological, social and economic dimension of the business; c) the reached level of financial reporting in Montenegro as well as to provide a review of the (in)achievements with regards to the latest evolutionary stage in the corporate reporting of the companies in Montenegro.

Key words: classic financial reporting, integrated financial reporting, stakeholders...

Увод

Класични приступ финансијског извјештавања усмјерен је у правцу пружања информационе потпоре првенствено инвеститорима, данас показује значајну неподобност, првенствено из разлога што располаже са непотпуним информационим садржајем који је нерелевантан са аспекта доношења адекватних и свеобухватних пословних одлука. На непријед

наведено су у значајној мјери допринијели повећан број и степен ризика настао услед глобализације привређивања и интернационализација пословања, те интензиван економски раст појединих свјетских економија, брзи техничко-технолошки развој, развој финансијских тржишта као и социјални и еколошки проблеми са којима се скоро све земље данашњице сусрећу. У новонасталим околностима, дошло је до преоријентације фокуса финансијског извјештавања са задовољења интереса акционара, на задовољење интереса свих интересних група повезаних са предузећем-стејкхолдера. Премда је у почетним фазама свог развоја наведени приступ био критикован, ипак данас све више добија на значају, о чему свједочи и његова све досљеднија примјена, како у теорији тако и у пракси.

Стејкхолдерима који су у фокусу савременог приступа пословног извјештавања, нису више значајне информације које пружају увид у финансијски положај и успјешност пословања предузећа, већ желе уједно да имају и увид у начин на који компанија креира и чува вриједност како краткорочно, тако и дугорочно. Као посљедица овако проистеклих захтјева, дошло је до измјена у поимању финансијског извјештавања, и његовог усмјерења у правцу креирања интегрисаног приступа. Стога, интегрисано финансијско извјештавање као облик унапређења пословног извјештавања, има за циљ да пружи јасан увид у начин на који компаније креирају и одржавају вриједност како на кратки, тако и на средњи односу дужи рок.

У контексту изнијетог, *сврха* писања *рада* на ову тему се огледа у тежњи аутора да укаже на а) неопходност трансформације постојећег приступа финансијског извјештавања, као и б) потребу за примјеном савременог модела пословног извјештавања усмјереног у правцу креирања задовољавајуће вриједности за све стејкхолдере. Стога *хипотеза* рада гласи: Интегрисани приступ извјештавања доприноси већој финансијској и стратегијској одговорности предузећа што је у функцији креирања задовољавајућег степена вриједности за све стејкхолдере.

У контексту изнијете хипотезе и сврхе, рад је конципиран из два дијела. У првом дијелу ће се апострофирати разлози, значај и потреба за трансформацијом постојећег модела корпоративног извјештавања, као и потреба да се у постојећи модел извјештавања уграде нефинансијска мјерила, која доприносе стварању много одговорнијег односа компаније према не само инвеститорима/акционарима, него и према свим заинтересованим стејкхолдерима (како примарним, тако и секундарним). У другом дијелу рада ће се дати осврт на обрађену теоријску проблематику, али са апликативног аспекта, уз фокус на стање финансијско извјештавање у држави Црној Гори, као и перспективу у домену имплементације интегрисаног приступа пословног извјештавања у будућности. Сматрамо да је наведену проблема-

тику посебно интересантно посматрати из ове практичне димензије, узимајући у обзир тежњу Црне Горе ка евроатлантским интеграцијама, као и околност да се залаже да очување концепта одрживог развоја и екологије, као еколошка држава.

1. Потреба за измјеном традиционалног приступа корпоративном извјештавању

Корпоративно извјештавање је шири појам од финансијског извјештавања, јер садржи и нефинансијске и наративне информације, и тиче се извјештавање корпорација – акционарских друштава чијим се ХОВ тргује на берзи.

Основни елементи корпоративног извјештавања су финансијски искази. Финансијско извјештавање односи се само на онај сегмент корпоративног извјештавања које је под надлежности тијела које доноси и имплементира МРС/МСФИ. Поред обавезног финансијског извјештавања, многе корпорације добровољно објављују и додатне информације о свом пословању у циљу лакшег прикупљања додатног капитала, смањивања трошкова финансирања или повећања маркетабилности својих акција. Већина берзи у свијету захтијева од компанија, чијим акцијама се тргује на берзи, објављивање додатних информација о пословању, које нијесу садржане у званичним финансијским исказима. На тај начин се повећава транспарентност трговине, а потенцијалним инвеститорима дају потпуне и објективне информације за доношење квалитетних инвестиционих одлука. Такође, кодекс корпоративног управљања обавезује управу корпорације, да све податке, који се односе на позитивне и негативне аспекте пословања, учине доступним свим заинтересованим, прије свега потенцијалним инвеститорима.

Финансијско извјештавање је најважнији процес цјелокупног корпоративног управљања. Стога представља подлогу за комуникацију пословне организације са јавношћу, односно са свим постојећим и потенцијалним инвеститорима и другим интересно-утицајним групама.

Циљ финансијских исказа опште намјене јесте креирање поуздане информационе основе која ће бити кључна корисницима за доношење релевантних пословних одлука. Као такви, финансијски искази морају задовољити формалне и материјалне постулате на којима почива рачуноводствена теорија и пракса. Напријед наведено заправо значи да финансијски искази треба да буду усклађени са професионалном рачуноводственом регулативом (МРС/МСФИ и законским прописима), односно да њима буду обухваћени и вредновани учинци пословних трансакција, догађаја и околности примјеном и поштовањем рачуноводствених принципа, начела уредног билансирања, рачуноводствене конвенције и праксе.

Околности које су настале крајем прошлог и почетком новог вијека у великој су мјери промијениле парадигму на којима је рачуноводствени модел дуго егзистирао, доприносећи да се све више продуби јаз који постоји између књиговодствене и тржишне вриједности компаније. У прилог наведеном свједочи и чињеница да је традиционални модел финансијског извјештавања, чврсто био заснован на премиси коришћења материјалне имовине², те да је настао и развија се у индустријској ери, а и сматрао се поузданим са аспекта задовољења информационих потреба корисника тога периода. Међутим, под утицајем бројних околности које су допринијеле да се мијења амбијент привређивања предузећа, уочава се да овакво поимање парадигме на којој почива традиционална поставка финансијског извјештавања није примјерена пословном моделу заснованом на економији знања. У том дијелу, у посљедње вријеме систему финансијског извјештавања се упућују озбиљне замјерке, које на први поглед остављају утисак да је наведени систем у суштини погрешан. Прихватање наведених критика без аргументованог улажења у разлоге њиховог истицања би било сасвим неосновано. Јасно је да класични систем финансијског извјештавања данас оставља довољно простора за оправдану критику, али не дају наведене критике за право да се систем финансијског извјештавања, који се сматрао круцијалним са аспекта доношења пословних одлука, схвати као фундаментално погрешан. На другој страни, интернационализација пословања и глобализација привређивања, убрзан развој информационих технологија као и неопходност њихове примјене, неки су од довољно насталих разлога који су утицали да се преиспита постојећи модел финансијског извјештавања. Идеја о промјени постојећег модела финансијског извјештавања први пут је иницирана 1994. године од стране *IAICP* (Амерички институт овлашћених јавних рачуновођа) формирањем тијела названог Џенкинс комитет (*Jenkins Committee*). Године 2000. од стране *IAICP* формиран је Специјални комитет за побољшање модела пословног извјештавања, који је представљао одговор на кризу у Енрону, и чији је циљ био да преиспита препоруке које су, након истраживања, дате од стране Џенкинс комитета. Конзорцијум за побољшање пословног извјештавања (*EBRC - Enhanced Business Reporting Consortium*) формиран 2005. године, имао је за циљ да се побољшају одреднице финансијског извјештавања. На крају, велики допринос у унапређењу квалитета финансијског извјештавања дат је од стране *IASB* (Међународног

² Материјална имовина се сматрала главним покретачем профитабилности и креирања вриједности за своје кориснике. Финансијски искази приказују информације историјског карактера. Значај различитих нематеријалних средстава у савременој привреди, иницира потребу да се омогући приказивање и оних ставки интерно генерисаних нематеријалних средстава, који доприносе вредности предузећа, а који према постојећим МСФИ не испуњавају услове за приказивање у билансу стања. Преузето од: (Малинић и др., 2011)

одбора за међународне рачуноводствене стандарде) и FASB (Одбор за финансијско рачуноводствене стандарде).

Рачуноводство данас, под утицајем напријед наведених разлога, све више ставља фокус на економске трансакције, јасно апострофира принципе на којима почива, све више залази у сферу свеобухватне извјештајне парадигме обликоване у форми савременог пословног извјештавања, као дијела екстерног извјештавања предузећа.

1.1. Пословно извјештавање vs традиционално извјештавање

Пословно извјештавање, настало је као резултат трансформације постојећег корпоративног извјештавања, као и резултат потребе да се због смањења информационе асиметрије, широј групи заинтересованих корисника понуди потпунији квантитативни и додатни сет информација. Анализирајући расположиву литературу из ове области, запажа се да аутори немају јединствени став по питању које додатне информације је потребно објелоданити.

Пословни модел финансијског извјештавања не потиरे традиционални, већ покушава да његове недостатке ублажи, ако не и елиминише као и да одговори на захтјеве новог пословног окружења. У табели која слиједи могуће је запазити сличности и разлике између модела финансијског извјештавања који су предмет разматрања.

Табела 1.

Сличности и разлике традиционалног и пословног модела финансијског извјештавања

СЛИЧНОСТИ	РАЗЛИКЕ	
Чине цјелину укупног извјештавања предузећа	Традиционални модел	Пословни модел
Екстерно си оријентисана	Оријентисан на инвеститоре	Оријентисан на стејкхолдере
	Информације које су квантитативне, припрема је урађена у складу са МРС/МСФИ и имају обавезни карактер	Информације су често описаног карактера, а њихова припрема није уређена у складу са МСФИ, већ најчешће имају добровољни карактер
	Историјског је карактера	Оријентисано је на будућност

Дакле, на основу наведене табеле, евидентно је да постоје сличности у дијелу оријентације извјештавања, али и значајне разлике када су у питању корисници информација, односно усклађеност са професионалном регулативом.

Пословно извјештавање је током времена еволуирало у форми одређених извјештајних модела, зависно од тога који корисници и информацио-

не потребе су биле у њиховом фокусу. Стога, уколико је циљ извјештаја да изврши друштвено објелодањивање, односно да презентује процјену друштвених перформанси компаније, као и да у фокусу корисника нема само инвеститоре/акционаре него ширу групу корисника, онда се говори о концепту извјештавања о додатој вриједности³ (Value added reporting). Карактеристика наведеног модела се огледа у томе што се у фокусу налази запослени, као примарни корисник. Такође, у односу на класично финансијско извјештавање које тежи остварењу што већег профита, извјештавање о додатој вриједности се усмјерава да корист од резултата пословања буде адекватно дистрибуирана између свих група организације који су заинтересовани за извјештавање. На другој страни, модел пословног извјештавања код кога су примарни корисници информација инвеститори, који заговара филозофију транспарентности и у чијем фокусу је објелодањивање не само финансијских него и детаљнији приказ нефинансијских информација, носи назив Извјештај о кључним факторима успјеха (Value reporting). Разлог настанка оваквог модела извјештавања је подстакнут развојем тржишта капитала, тежњи ка смањењу информационе асиметрије, као и околност да су доносиоцима пословних одлука релевантне не само финансијске информације, већ и информације о нематеријалној имовини (бренд, интелектуални капитал), стратегији и сл. Заправо, задатак наведеног модела извјештавања јесте да се премости јаз који постоји између домета финансијског извјештавања и реалних потреба инвеститора (Савић, 2013). Већи обим расположивих информација смањује неизвесност и перципирани степен ризика, повећава поверење у менаџмент, редукује трошкове капитала и афирмише раст цена акција (Малинић и др., 2011).

Из свега напријед наведеног, закључка смо да су околности привређивања условиле трансформацију постојећег модела корпоративног извјештавања, тако да савремене тенденције иду у правцу обухватања социјалних и еколошких перформанси, односно посебно сагледавања економског утицаја предузећа на окружење.

2. Интегрисано извјештавање - разлози настанка и тренутно достигнути домети

Околности у коме ентитет привређивања обавља своју пословну активност се налази пред бројним изазовима, који захтијевају већи степен транспарентности и корпоративне одговорности према заинтересованим странама. Растући не само економски, него и социјални и еколошки проблеми

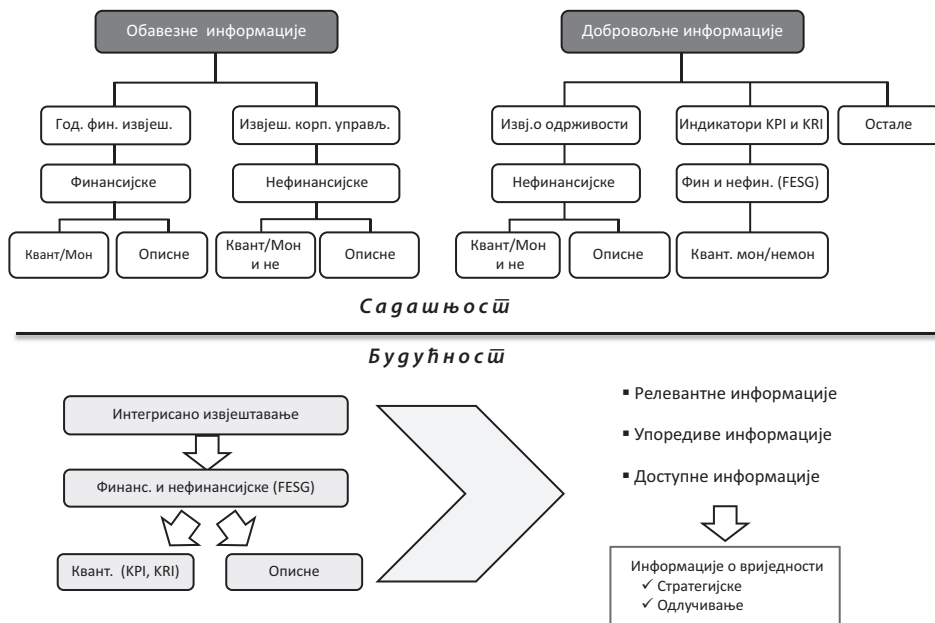
³ Додата вриједност се дефинише као вриједност креирана преко активности предузећа и његових запослених. (Малинић и др., 2011)

продубљују значај и релевантност питања које се тиче начина на који се компанија опходи према људском и природном потенцијалу. Стога концепт финансијског извјештавања који, према мишљењима многих представља тренутно посљедњу еволутивну етапу у процесу финансијског извјештавања носи назив интегрисано извјештавање. Интегрисано извјештавање је дио преокрета, односно измјене у пословној одговорности компаније. У прилог наведеног говоре резултати спроведеног истраживања, гдје се запажа да од краја XX вијека, компаније у своје извјештаје укључују и извјештај о корпоративно-друштвеној одговорности који садржи појашњења на који начин њихово пословање утиче на животну средину и на шире друштво. Надаље, резултати спроведеног истраживања указују да са годинама све више расте број компаније које у своје извјештаје „уграђују” ове елементе. Глобална финансијска криза је у значајној мјери промијенила поглед и перспективу на свјетске економске оквире, тако да многи заговарају примјену и поштовање одрживог приступа са циљем ребаланса економије.

Концепт интегрисаног извјештавања израста на темељним основама финансијског извјештавања. Ријеч је о концепту који обједињује финансијске и нефинансијске информације, што најбоље илуструје слика која слиједи (слика 1).

Слика 1.

Садашњи и будући трендови у развоју извјештавања предузећа
(Lizcano, Flores, Mora, Rejón, 2013)

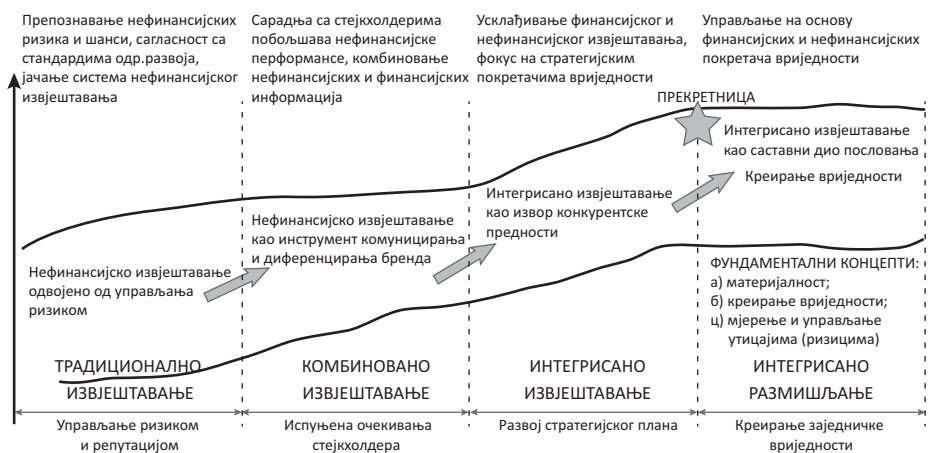

Заправо, интегрисано извјештавање приказује релацију између корпоративног управљања, стратегија и финансијских перформанси с једне, и социјалног, еколошког и економског окружења у коме предузеће послује, с друге стране (Савић, 2013). Такође се дефинише и као сажето саопштење о томе како стратегија компаније, активности руководства, перформансе и перспективе, у контексту његовог спољашњег окружења, могу да доведу до стварања вриједности на кратки, средњи и дуги рок (IIRC, 2013).

На слици која слиједи (Савић, 2013) се даје развојни пут интегрисаног извјештавања.

Слика 2.

Развојни пут интегрисаног извјештавања

У контексту изнијетог, хронолошки посматрано, анализирајући интегрисано извјештавање, аутори указују на постојање три фазе у литератури корпоративног извјештавања:

- а) **I етапа:** Иницијатива за увођење нефинансијског извјештавања, која обухвата период од 2001-2006. године, и то је заправо периоду у коме почиње да се уводи нефинансијско извјештавање које је регулисано како на националном тако и на међународном нивоу.
- б) **II етапа:** Етапа одрживости која обухвата краћи период (2007-2008), али веома кључан управо из разлога што компаније почињу да увиђају значај информација за стејхолдере о факторима одрживости (посебно у 2007. години). Годину дана након тога, уочен је тренд пораста компанија које достављају извјештај о одрживој/ социјалној одговорности.
- ц) **III етапа:** Револуција интегрисаног извјештавања, обухвата период од 2010.године па на овамо. Догађаји у свјетској економију су промијенили поглед на додатне финансијске информације. У септембру 2011. го-

дини издат је нацрт о интегрисаном извјештавању (радни документ), укључујући главне елементе и принципе на којима почива интегрисано извјештавање. Током 2010 и 2012.године академска јавност се интензивније бавила наведеном проблематиком. Оквир за међународно интегрисано извјештавање⁴ је ступио на снагу прошавши значајно тестирање код пословних субјеката и инвеститора из свих региона свијета, укључујући 140 компанија и инвеститора из 26 земаља које су учествовале у пилот пројекту (IIRC, 2013).

На основу напријед изложеног, запажа се да еволуција интегрисаног извјештавања, започиње иницијативом за регулацијом нефинансијског извјештавања, наставља имплементацијом извјештаја о одрживој/социјалној одговорности, и тренутно завршава са посљедњом етапом, када долази до стварања нацрта, односно усвајање Оквира за међународно интегрисано извјештавање. У складу са Међународним оквиром за интегрисано извјештавање, циљ интегрисаног извјештавања је да (IIRC, 2013):

- *Побољша квалитет информација које су доступне даваоцима финансијској калитету како би се омогућила што ефикаснија и продуктивнија алокација калитета.*
- *Да промовише кохезиван и ефикаснији процес корпоративном извјештавању који се ослања на различитим извјештајним областима и комуницира њим о свим факторима који материјално (значајно) утичу на способност организације да створи вриједност током времена.*
- *Ојача одговорност и управљање ресурсима за широки опсег калитета (финансијски, производни, интелектуални, људски, социјални и природни) и промовише разумијевање и схватање њихове међузависности.*
- *Да подржи интегрисани начин размишљања, доношење одлука, као и подршку активностима које се фокусирају на стварање вриједности у крајком средњем и дугом року.*

У контексту изнијетих циљева, принципи на којима се темеље финансијске информације (поузданост, упоредивост и конзистентности), имају исто значење као и принципи интегрисаног извјештавања конституисани од стране Међународног комитета за финансијско извјештавање. Поред наведених, новину код интегрисаног извјештавања чине:

- а) Стратејски фокус и оријентација на будућност;*
- б) Повезаност информација;*
- ц) Укључивање стејкхолдера;*

⁴ Сврха овог Оквира јесте да се установе фундаментални принципи и главни елементи који уређују основну суштину интегрисаног извјештавања, као и да објасне основне појмове на којима почивају.

д) *Материјалности и концизности, уз најомену да је управо овај посљедњи ипринцип иманентан извјештавању о одрживом развоју.*

Црна Гора је транзициона земља и земља која је изразила спремност да „уплови” у евроатлантске токове. Стога, неки од приоритета које себи поставља су управо и тежња за усаглашавањем националних регулатива са регулативама ЕУ. На том путу Црна Гора се сусреће са бројним проблемима, посебно када је у питању практична примјена донијетих законских рјешења.

3. Финансијско извјештавање у Црној Гори - стање и проблеми

Успјешна реализација активности на пољу хармонизације и стандардизације финансијског извјештавања као фундаменталне претпоставке изградње стабилног и отвореног окружења финансијског система, претпоставља спровођење реформских активности у домену институционалног и законског рачуноводственог оквира. У том дијелу, тежећи ка реализацији свог основног стратешког опредељења - евроатлантске интеграције, Црна Гора континуирано настоји да унаприједи и имплементира одређене захтјеве из тзв. „седам критичних области”. Стога, како се рачуноводствена законска регулатива Црне Горе мора ускладити за Директивом ЕУ, надлежни органи у Црној Гори су веома озбиљно схватили препоруке РОСЦ-овог извјештаја⁵, те у том дијелу своје напоре усмјерили у правцу конкретизације истог, што је видљиво кроз одређене законске измјене у посљедњих неколико година. Посљедња измјена Закона је била средином 2011. године усвајањем Закона о измјенама и допунама Закона о рачуноводству и ревизији.

Законска рачуноводствена регулатива која своје упориште проналази у професионалној рачуноводственој регулативи, неријетко садржи „пропусте” који отежавају имплементацију донијетих рјешења. Сматрамо да су многи досадашњи пропусти у дијелу унапређења рачуноводствене професије, па директно и квалитета финансијског извјештавања настали као посљедица „морања” доношења и имплементације готових рачуноводствених рјешења, при чему се није претјерано водило рачуна о томе да ли су постојећи институционални, кадровско-технички капацитети у могућности да на адекватан начин подрже донесене одлуке. Чињеница јесте да је увођење МРС/МСФИ омогућило једноставнији проток капитала, довело до хармонизације рачуноводствених норми у земљама које су примјениле наведено, али је чињеница да је уједно увођење рачуноводствених стандарда неспремно дочекано од стране појединих земаља.

⁵ Reportsonthe Observanceand Standards of Codes A&A- Извјештај о поштовању прописа и стандарда који се односе на рачуноводство и ревизију.

Црна Гора је почела са примјеном МРС/МСФИ већ од 2002. године, у складу са тадашњим Законом о рачуноводству и ревизији. До данас се Закон прилагођавао одређеним захтјевима за усклађивање са комунитарним актима ЕУ, највише у погледу финансијског извјештавања котирајућих компанија. Рачуноводствена регулатива у Црној Гори је у великом степену усаглашена са директивама ЕУ које уређују област финансијског извјештавања, о чему свједочи и извјештај радне групе за *Имплементација 6- Привредно право, рачуноводство и ревизија*. Поред тога, у наредном периоду се очекују велики изазови који стоје пред рачуноводствену професију и регулативу. Прије свега, неопходно је у домаће рачуноводствено законодавство уградити одредбе Директива 2013/34/ЕУ, како не би било у супротности са захтјевима ЕУ.

Дакле, и поред значајних напора у правцу унапређења црногорског рачуноводственог законодавног оквира, евидентни су проблеми са којима се сусреће, а наводимо само неке:

- *Мала и средња предузећа се у свом финансијском извјештавању ослањају на примјену њихових МРС/МСФИ што у значајној мјери пројектује неопредељен ризик на институционалне и професионалне рачуноводствене ресурсе.*
- *Одговорности за квалитет и интегритет финансијских исказа је на менаџменту, али не и на рачуновођи.*
- *Према актуелном Закону о рачуноводству и ревизији, свако лице може да саставља финансијске исказе, будући да ниједан члан закона не наводи стручне квалификације које лице мора да испуњава да би водило пословне књиге.*

Анализом нормативне основе којом се уређује област рачуноводства, односно финансијског извјештавања запажа се да ни актуелни Закон о рачуноводству и ревизији, као ни Закон о привредним друштвима не разматра питање које се тиче друштвене одговорности, односно социјалног и еколошког аспекта пословања предузећа. Такође, наведена законска акта не прописују обавезу публикавања Извјештаја о пословању, посредством којег би се дао приказ не само финансијских учинака пословања компаније, него и еколошких, односно социјалних. Стога у наредном периоду треба учинити значајне напоре да се управо наведени елементи одговорности, који су круцијални колико и финансијски уграде као обавезни у извјештавању о оствареним учинцима пословања предузећа.

3.1. Стање и перспектива интегрисаног извјештавања у Црној Гори

Сматрамо да је питање интегрисаног извјештавања веома значајно узме ли се у обзир чињеница да је Црна Гора већ више од двије деценије промовисана као еколошка држава, као и држава са изузетно богатом туристичком

и културном понудом. Управо због тих, али и неких других разлога, Црна Гора је посљедњих десетак година, постала интересантна многим иностраним инвеститорима. Досадашња искуства у погледу наведеног, говоре да црногорском амбијенту привређивања недостаје подстицајних механизма, правила и прописа, односно да недостаје знање, идеја и прије свега свијести о значају друштвено одговорног пословања како од стране власника, тако и од стране управе компанија. Друштвено одговорно пословање јесте начин на који предузеће у комуникацији са својим заинтересованим групама одржава баланс између економских и социјалних аспеката, као и аспеката животне средине.

Концепт интегрисаног извјештавања у Црној Гори нема практичну примјену, односно о наведеној развојној етапи корпоративног извјештавања се веома мало и зна, о чему свједочи и чињеница да академска јавност до сада није публиковала скоро ни један рад на наведену тему. На другој страни, говорећи о концепту интегрисаног извјештавања, као о процесу који треба да омогући да се побољша и очува способност одрживог развоја предузећа у свим димензијама, без жртвовања краткорочних стратегија (Савих, 2013), закључили смо да финансијска одговорност, данас није једина која произилази из пословања предузећа. Управо из тог разлога, концепт друштвено одговорног пословања предузећа представља једну од кључних основа које треба да омогуће да предузеће реализује своје циљеве који ће бити у функцији одрживог развоја друштва. Стога, чињеница која охрабрује и која иде у прилог интегрисаном извјештавању лежи у околности да се у посљедњих неколико година веома интензивно промовише, како у академским тако и у пословним круговима, један од видова нефинансијског извјештавања који је утемељен у концепту друштвено одговорног пословања предузећа.

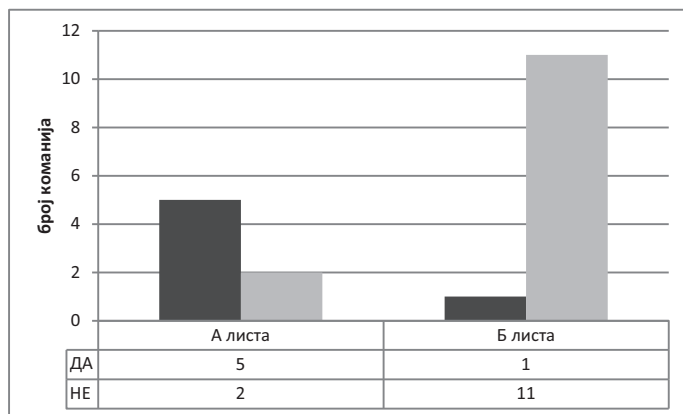
Међутим, анализирајући компаније на црногорском тржишту капитала, које се котирају на А и Б листи (укупно 19: 7 на А листи и 12 на Б листи), дошло се до закључка да свега 57% компанија на својим веб-сајтовима, или у оквиру објављених извјештаја о пословању наводе да спроводе принципе друштвено одговорног пословања. Запажа се такође да компаније под друштвено одговорним пословањем подређују корпоративну филантропију⁶, па и спонзорство, о чему свједочи чињеница да у погледу објелодањивања конкретних информација, компаније углавном наводе информације о донацијама здравственим установама и сл., као и спонзорисању културних и спортских манифестација. Код компанија које се котирају на Б листи, свега једна компанија има објављен извјештај о друштвено одговорном послова-

⁶ Корпоративна филантропија је подршка непрофитним организацијама, од стране компанија, у новцу, производима или услугама. Спонзорство је чист пословни однос између компаније и другог субјекта, који подразумијева размјену ради директне користи за обје стране.

њу. Такође, увидом у податке компанија које су биле предмет анализе, запажа се да чак и оне компаније које својим пословањем продукују значајне ризике по животну средину и друштво у цјелини, и које су као такве маркиране у јавности, немају развијену праксу извјештавања о овим питањима. Напријед наведено је илустровано графиком.

График 1.

Компаније на А и Б листи које имају/немају праксу објављивана извјештаја о друштвеној одговорности

На основу наведеног, запажа се да се компаније које су биле предмет анализе не могу у великој мјери похвалити еколошким, економским и социјалним доприносом који дају димензији развоја предузећа, па ни друштва у цјелини. Ипак, охрабрује околност да неке компаније у Црној Гори препознајући значај стратегије друштвено одговорног пословања, исту уграђују и негују у свој портфолио пословних стратегија. Практика показује, али и истраживање потврђује да је кључни мотив за друштвено одговорно пословање углед (у јавности и међу пословним сарадницима), а тек након тога долази жеља/потреба да се помогне широј друштвеној заједници. У контексту изнијетог, а у циљу стварање што сигурнијег и привлачнијег амбијента привређивања, у наредном периоду треба учинити значајне напоре да се пословна заједница интензивније упозна са значајем и доприносом које интегрисани концепт извјештавања носи са собом. Кључна полуга изградње и очување кредибилитетног система финансијског извјештавања су сви они који било посредно било непосредно су укључени у процес креирања рачуноводствене (стручне, научне, практичне) понуде, почев од академских едукатора, законодавца, већинских власника, финансијских аналитичара и правних савјетника, менаџера па до политичке елите. Сматрамо да у овом процесу велику улогу треба да одигра академска заједница будући да је на

хијерархијској љествици едукације кроз изградњу квалитетног наставног садржаја најодговорнија за креирање почетних елемената рачуноводствене професије. У том дијелу, традиција посебно транзиционих земаља је почивала на предрасуди о рачуноводству као о искључиво калкулативној дисциплини. Међутим, треба увијек имати на уму да комплетан менаџер јесте онај који је и рачуноводствено писмен, али и етички оријентисан.

Веома је битно да постоји константна конструктивна интеракција између академске заједнице, укључујући и професионална рачуноводствена тијела и законодавца, јер кроз њихов заједнички поглед на чиниоце који креирају пословни оквир, уважавање захтјева и потреба рачуноводствене заједнице за квалитетном понудом знања из рачуноводствених дисциплина могуће проширити видике, развити критички начин размишљања, подстаћи рачуноводствено образовање, промовисати рачуноводствену професију у правом свјетлу као и повратити онај углед који заиста заслужује. Институције које су надлежне за унапређење и промовисање квалитета финансијског извјештавања, односно рачуноводствене и ревизорске професије, треба да буду много отвореније и у константној интеракцији са представницима академске рачуноводствене и ревизорске струке, те да кроз размјену искуства и сагледавањем тржишних потреба за одређеним знањима помогну у креирању и промовисању оних дисциплина које ће доприносити квалитетнијем развоју рачуноводствене професије.

Закључак

Концепт интегрисаног извјештавања представља посљедњу еволутивну етапу у развоју корпоративног извјештавања, који поред финансијски одговорног пословања према стејкхолдерима, промовише и идеју одрживог развоја (еколошка, социјална и економска димензија) предузећа. Ријеч је о потпуно новом феномену, који је већ у великој мјери заокупио значајну пажњу научне и стручне јавности, па би се глобално закључна разматрања везана за наведену проблематику могла сажети у следећем:

- *Ирисиуано извјештавања настало је као резултат потреби да се одговори на све веће захтјеве не само инвеститора (који су се сматрали код традиционалног концепта извјештавања примарним корисницима), него и примарних и секундарних стејкхолдера.*
- *Ирисиуано извјештавање не ирисиуе традиционалне оквире финансијског извјештавања, већ настоји да оиклони његове недостижке, доиуњујући та и нудећи ирисиунији сеи информација које су у функцији креирања и очувања одрживе вриједности за команију.*

- *Интигрисано извјештавање поред информација о финансијском положају и усјешности пословања предузећа, дружа и нефинансијске информације. Тиме омогућава да стјежхолдери не зајадну у „замку” произвољних шумачења и најања.*
- *Интигрисано извјештавање зајовара идеју веће трансаренности пословања, што подразумејева и одговорности однос предузећа према еколошким, социјалним и друштвеним питањима која су од круцијалне важности за све стјежхолдере.*
- *Интигрисано извјештавање данас постаје глобални феномен и тренд, посебно након усвајања Међународној оквира за интегрирано извјештање.*
- *У Црној Гори, на жалост, збој транзиционих крепања, али и збој ефикасиа глобалне економске кризе, финансијско извјештавања се још увијек налази у оквирима традиционалној. Премда се чине веома значајни напори у правцу унапређења квалитетна финансијској извјештавања, посебно након јавној испољавања тежње за уласком у ЕУ, као и кроз остворено Поглавље 6, ипак квалитет финансијској извјештавања још увијек није на завидном нивоу. Један од круцијалних и у значајној мјери видљивих проблема јесу тежкоће у имплементацији донијетих законских рјешења.*
- *Концепти интегрираној извјештавања још увијек нема практичну примену у компанијама у Црној Гори, што је последица или недовољне информисаности или недостигајак „одговорности” за увођењем и имплементацијом наведеној концептиа. На другој страни, колико дрине толико и охрабрује чињеница да неке компаније, свјесне потребе да се друштвено одговорно ојходе како према свој пословању тако и према заједници и друштву, у свој систем пословања као неизоставну компоненту уграђују управо наведени облик нефинансијској извјештавања.*

На основу свега напријед изложеног, закључка смо да би концепт интегрисаног извјештавања требао да представља окосницу будуће развојне и пословне политике сваког предузећа. Управо из тог разлога је у савременим условима пословања означен као кључна полута његовог одрживог пословања. На крају сматрамо да би Црна Гора као земља која иде у сусрет евроатлантским интеграцијама и земља која са својим богатим људским и природним потенцијалом има довољно капацитета да исте и сачува, требалау наредном периоду озбиљно да размисли о значају увођења и имплементације наведеног концепта извјештавања.

Литература

- IIIRC, 2013, <http://www.theiirc.org/international-ir-framework/> Преузето: 28.12. 2014. године
- José Luis Lizcano, J., L., Flores, F., Mora, M., Rejón, M. INTEGRATED REPORTING: The Integrated Scoreboard (IS-FESG) and its XBRL Taxonomy, AECA, http://www.aeca.es/comisiones/rsc/brief_executive_document_integrated_reporting.pdf Преузето: 30.12.2014. године
- Малинић, С. и Савић, Д. (2011). Трансформација корпоративног извештавања - од финансијског до пословног извештавања, Економски хоризонти. Преузето: 28.12.2014. године: http://www.horizonti.ekfak.kg.ac.rs/index.php?q=2011_1_6_Malinic_Savic
- Савић, Б., (2013). Концепт интегрисаног извештавања предузећа-инструмент подмирења информационих потреба кључних стејхолдера, докторска дисертација, Крагујевац. Преузето: 15.12.2014.године: <https://fedorakg.kg.ac.rs/fedora/get/o:387/bdef:Content/get>